

SANATÇI AŞKININ SANATSAL YARATMA SÜRECİNE ETKİLERİ VE ESERLERDEKİ YANSIMALARI

(Plastik Sanatlar Resim Alanından 20 Sanatçı Örnekleme)

Merih TEKİN BENDER¹, Ekin BOZTAŞ², Kamuran KÖSEOĞLU³

ÖZET

Sanatsal yaratma sürecinde duyguların, eserin yaratımı açısından büyük önem taşıdığı bilinen bir gerçektir. Bu araştırmanın amacı, resim alanında sanatçı aşkının duygularla paralel olarak yaratma sürecine olan etkileri ve bu etkilerin sanat eserlerindeki yansımalarını aydınlatmaktır. Türk plastik sanatlar alanı resim dalında üretim yapan alanında en az 30 yıllık deneyime sahip, Ankara, İzmir ve İstanbul’da yaşayan gönüllü 20 usta sanatçı, araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada araştırmacı tarafından veriler açık uçlu yoğunlaşmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Görüşmeler ses ve video kayıt cihazları ile yapılmış, verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda Türk görsel sanatlar alanını kuramsal olarak zenginleştirecek veriler elde edilmiş, yaratım sürecindeki duygu durumlarının etkisi sanatçıların öznel algıları ile değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanatçı, Sanatsal Yaratma, Yaratıcılık, Aşk, Duygu, Resim.

¹ Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi/Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / Resim- İş Eğitimi Anabilim Dalı, merihtekinbender(at)gmail.com

² Yrd. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi/Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / Resim- İş Eğitimi Anabilim Dalı, ekinboztas(at)gmail.com

³ Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Eğitim Fakültesi/Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / Resim- İş Eğitimi Anabilim Dalı, koseoglukamuran(at)gmail.com

IMPACT OF THE ARTIST'S LOVE TO THE ARTISTIC CREATION PROCESS AND REFLECTIONS OF THOSE IMPACTS IN WORKS OF ART

(The Sample of 20 Artists who have been Creating in the
Field of Plastic Arts)

ABSTRACT

It's a well-known fact that the artists' emotions are of great importance in terms of the artwork creation in the process of artistic creativity. The purpose of this study is to find out impact of the artist's love in parallel with emotions to the artistic creation process in the field of painting and reflections of those impacts in works of art. The sample of this research is the 20 volunteer master artists living in Ankara, İzmir and İstanbul who have been creating in the field of painting of Turkish Plastic Arts at least 30 years. Qualitative research methods were used in this study. Data were obtained through open-ended interview technique. Interviews were conducted with audio and video recorders and descriptive analysis technique was used for the analysis of the data. As a result of the study, data which will enrich the field of Turkish Visual Arts as theoretical were obtained and the effect of mood on the creative process was assessed by subjective perceptions of the artists.

Keywords: Artist, Artistic Creation, Creativity, Love, Emotion, Painting.

Tekin Bender, Merih, Boztaş, Ekin, Köseoğlu, Kamuran. "Sanatçı Aşkinin Sanatsal Yaratma Sürecine Etkileri Ve Eserlerdeki Yansımaları" *idil* 5.23 (2016): 879-893.

Tekin Bender, M. Boztaş, E. Köseoğlu, K. (2016). Sanatçı Aşkinin Sanatsal Yaratma Sürecine Etkileri Ve Eserlerdeki Yansımaları. *idil*, 5 (23), s.879-893.

1. Giriş

Her insan için duyguları ve bu duyguları tutkuyla yaşamak önemlidir. Ancak sanatçılar için daha farklı bir durum söz konusudur. Zira onlar bu duyguları yaşayıp şekillerini eserlerine özgün buluşlarla yansıtabilme ayrıcalığına sahiptirler ki buna “yaratıcılık” denir. Bu ayrıcalığa sahip olmayanlar da sanatçıların eserleri yoluyla, kendi duygularını karşılayan yansımaları eserlerde duyumsar ve bu şekilde estetik hazı tadarlar. Bu nedenle en sarsıcı duyguların tutkuyla yaşanmasını sağlayan “aşk” her ne kadar tüm insanlara özgü bir durumu ifade ediyor olsa da, sanatçı aşkı eserlerdeki yansımaları açısından önemlidir.

Türkiye’de ve özellikle dünyada “aşk”ın sanat eserlerindeki yerine dair çok sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir (Almelek İşman, 2008). Ancak bu durum “aşk”ın bir eser konusu olarak değerlendirilmesi ile bağlantılıdır. Konuyu Türk plastik sanatlar alanı resim dalı genel çerçevesinde ele alarak sanatçının insani boyutta yaşadığı aşkın eserlerdeki yansımalarına ilişkin kapsamlı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Sanatçı yaşamlarını bireysel olarak inceleyen eserlerde o sanatçıların yaşadıkları aşkların yaşamlarını ve sanatlarını hangi doğrultuda etkilediğine ilişkin verilere ve özel bilgilere rastlanabilmektedir. Konunun özellikle edebiyat alanında çok sayıda araştırmada kendini göstermesine karşın plastik sanatlar alanında bu denli araştırılmamış kalması, alanın kendine özgü görsel dili ile ilgili bir durum olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla alanda bu konuya ilişkin bir boşluk bulunmuş olması, araştırmayı ilgi çekici kılmaktadır.

Aşk gerçekte sanatın temel konularından biridir. Plastik sanatlar bir yana özellikle gerek sözlü gerek yazılı edebiyatın ölümsüz eserlerinin pek çoğunda aşk konu edilir. Şiirler aşk üzerinedir, masallar, romanlar aşka dair. Konular böyle iken, eser konusu olmasının ötesinde kendisi aşka düşen sanatçının sanatına –aşk temalı bir eser üretme bile- bir bakıma dolaylı yoldan ve kendisi dahi buna engel olamayarak yansıttıklarını yakalayabilmek kayda değer olmalı. Konuyu açığa kavuşturabilmek için bizzat sanatçının kendisine gitmek ise en doğru adres olsa gerek.

Bu çalışma ile Türk plastik sanatlar alanı resim dalında üretim yapan 20 usta sanatçı örneğinde, sanatçı aşkının duygularla bağıntılı olarak sanatsal yaratma sürecine etkilerini aydınlatmak ve bu yolla Türk görsel sanatlar alanını kuramsal olarak zenginleştirmek amaçlanmaktadır.

1.1. Duygular ve Sanatsal Yaratıcılık

Duygular ve onlardan kaynaklanan duygulanım olmaksızın, yaratmadan söz etmek mümkün değildir. Çünkü yaratıcı kişi meydana getirdiği eserde, duygularının etkisiyle ve imgelem gücüyle biçimlenmiş düşüncelerini cisimlendirmektedir. Bu düşünceye koşut olarak, Ömeroğlu (1988: 46-49; Aydın, 1997: 19) da, bilinç ve bilinçüstü bölge ile ilişkili olduğunu düşündüğü imgelemenin ve tüm duyuşsal yaşam alanlarının yaratıcılıkta önemli roller oynadığını belirtmektedir. Velioglu'na (2000: 205) göre yaratıcı kişi, duygu, düşünce ve tasarımlarını birbirlerine bağlayıp, bütünleştirebilmek için "çağrışım"ları kullanmaktadır. Yaratıcının henüz belli bir çağrışıma ulaşmadığı dönemde, psişenin düzenleyici, bütünleştirici rolünü düşünce çağrışımları yüklenir. Yaratmanın düşünce çağrışımları aşamasında, yaratıcı bireyin zengin bir kişilik yapısına, hayal gücüne, yoğun bir iç yaşantıya, her türlü etkiye açık duyarlılığa, düşünceye ve güçlü bir istence sahip olması bir ihtiyaçtır.

Spinoza'da duygu, belirli bir güç derecesinin diferansiyalidir. Duygu bir değişmedir. Bu değişme zorunlu olarak bir dereceden başka bir dereceye geçiş halidir. Bir aralığın takip edilmesidir bir duygu, yani bir tür kuantumdur (Baker, 2014: 100). Bu durumda duyguların yaratım süreci üzerindeki etkisi ve sürecin sancılılığı anlaşılır olacaktır.

Çoğunlukla "sancılı" diye nitelendirilen bir sürecin sonunda sanatsal yaratma gerçekleşir. Yani çok kolay ve rahatlatıcı bir etkinlik değildir sanatsal yaratı. Bu sürecin sancısı, yaşanan duyguların olumsuzluğundan kaynaklanmaz. Son derece olumlu, hoş duygularla da başlansa, sorun duygunun etkisini yaşamakla ilgili değildir. Yaratım anının yarattığı gerilim ve odaklanmadan kaynaklı bir sancıdır çekilen. Başlangıçta varlığı ile yaratıyı tetikleyen duygular, sanatsal yaratma sürecinde ve sonunda tamamen farklı yeni duygulara yerini bırakabilir (Tekin Bender, 2006: 75; Tekin Bender, 2013: 113-114).

Sanatçı, eserini üretirken bir anlamda değerler sisteminin de sorgulayıcısı, hatta belki de yaratıcısı olmak durumundadır. Peki, tüm bu ağır sorumluluğu gerçekleştirirken sanatçının esin kaynakları neler olabilir? İşte bu noktada sanatçının duygu ve duygulanımı en üst noktada yaşamasına neden olan âşık olma durumunun yaratma sürecine önemli ölçüde etki edebileceği düşünülmektedir. Bu etkinin, eserler üzerinde izlenebilmesi ve soyut olan bu sürecin doğru algılanabilmesi adına eserlerin yaratıcıları ile birlikte değerlendirilmesi isabetli olacaktır.

2.Yöntem:

Bu çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmayı, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak olanaklıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39).

2.1. Evren ve Örneklem:

Araştırmanın evreni Türkiye'nin 3 büyük kenti olan Ankara, İzmir ve İstanbul'da yaşayan, Türk Plastik Sanatlar alanı resim dalında üretim yapan sanatçılar oluşturmaktadır. Çalışma evrenindeki her bir şehir bir tabaka olarak düşünülmüş, alanında en az 30 yıllık profesyonel sanat hayatına sahip ve gönüllü olarak bu çalışmaya katılmayı kabul eden usta sanatçılardan 20 tanesi bu evrenden amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme kullanılarak çalışma örneklemi oluşturulmuştur. Görüşülen sanatçılardan 3 tanesi (1 İstanbul, 1 Ankara ve 1 İzmir) kadın, diğer 17'si erkek sanatçıdır. Araştırma sınırlarında bulgular açısından cinsiyet değişkeni temelinde bir değerlendirme yapılmamıştır.

Örneklem oluştururken amaçlı örneklemin seçilmesi, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermesi (Patton 1987'den aktaran, Yıldırım ve Şimşek, 2006: 107) bakımından tercih edilmiştir. Ölçütler araştırmacı tarafından sanat alanının duyarlılıkları dikkate alınarak belirlenmiştir. Örneklem sayısının 20 sanatçı ile sınırlandırılmış olması, bireylerden elde edilmesi planlanan verinin genişliği ile bağlantılıdır.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi:

20.12.2013-31.05.2014 tarihleri arasında örneklem grubunda yer alan sanatçılarla randevulaşarak, her biriyle yaklaşık 2 saate yakın yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Veriler açık uçlu yoğunlaşmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Açık uçlu yoğunlaşmış görüşmede, araştırmacının elinde önceden saptanmış bir dizi konu veya alan vardır. Bu görüşme türünde önceden hazırlanmış sorular yerine araştırmacı görüşmenin akışı içinde önceden saptadığı alanlara yoğunlaşmayı hedefler (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 121). Yani üzerinde durulacak konuların belirlenmiş olması nedeniyle yapılandırılmıştır.

Görüşmeler ses kayıt cihazı ve video kamera ile yapılmış, elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Betimsel

çözümlemede elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmıştır.

2.3. Bulgular

Araştırmada örneklem grubunda yer alan sanatçılarla yapılan açık uçlu yoğunlaşmış görüşmelerin deşifreleri sonrasında gerçekleştirilen analiz sonucunda, bulgular; "Eserlerdeki Aşk Olgusunun Sanatçının Özel Yaşantısıyla İlişkisi", "Âşık Olan Sanatçının Yaratma Süreci ve Eserlerindeki Değişim", "Aşkın Farklı Hallerinin Yaratma Sürecine Etkisi", "Aşk ve Zaman İlişkisi" temaları altında düzenlenip sunulmuştur.

2.3.1. Eserlerdeki Aşk Olgusunun Sanatçının Özel Yaşantısıyla İlişkisi

Romantiklere ve 20.yy başında Alman hermeneutik ekolünü temsil eden Heidegger'e göre gerçeği ancak sanat açığa çıkarabilir. Alain Badiou ise sanatın gerçeklik ile ilgisini irdelerken, sanatın gerçeği ifade etmek için bir araç olarak görüldüğünü, bu şekilde bakıldığında sanatın rolünün anlaşılmadığını, aslında gerçeği sanatın yarattığını, sanatın gerçeğin ta kendisi olduğunu savunmaktadır (Erzen, 2011: 32). Bu durumda sanatçının yaşadıkları, yaşadıklarının gerçekliği, eserlerinde yaşantının betimlenmesi, betimlenen mi gerçektir, gerçek olan mı betimlenmektedir gibi düşünceler zihinlerde canlandırmaktadır.

Sanatçının eserlerindeki aşk olgusunun özel yaşantısıyla ilişkisini değerlendirebilmek için "Bir sanatçı gerçek aşkı yaşamadan onu eserlerinde başarıyla yansıtabilir mi?" sorusu temelinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu düşünce özne anlayışlarla bağıntılı olarak iki farklı bakış açısını ortaya koymuştur. Sözü edilen iki farklı görüş, aşağıdaki doğrudan alıntılar içeren örnek tümcelerle özetlenmektedir:

"Mümkün değil! O zaman çok yapay olur. O duyguyu yaşamayınca, onu içinize sindiremeyince görsel hale getirmeniz tamamen zorlama olacaktır. Oysa yaşadığınızı bir zemin üzerinde kalıcı hale getirmek için muhakkak, o yaşadığınızın sizde bıraktığı izleri çok iyi duymak gerekiyor."

"Bence yansıtamaz. Yaşamadan öyle bir şeyin olacağına ben inanmıyorum. Sanatçı zaten duygusal bir varlık ve insanın doğasında var âşık olmak. İnanıyorum ki sanatçı hangi biçimde olursa olsun, bir şekilde aşkı yaşamıştır ve bu duygular bir biçimde eserlerine yansımıştır. Herkes yaşadığını içselleştirebilir eğer çok yoğun hissederse, ama sanatçının farkı, yaratmayı gerçekleştirebilmesi için, gerçekten duyguları tanınması, tatması ve yaşamasıdır. Bu noktada gözlem ve hissetme gibi

soyut kavramlar, plastik sanatlarda bir biçimde beden bulur ki bunu da yaşamadan yapmak kanımca çok zordur.”

“Hayatında aşkı hiç tatmamış, o konuyla ilgili tutku dolu bir eğilim içerisinde olmamış olan bir kişi de bazen aşkla ilgili sanat yapabilir. Doğrusu bunu pek didaktik bulurum. Beni çok fazla ilgilendirmez... Aşkı hiç yaşamadan da aşkla ilgili birçok duyumu bir duyumsal empatiyle yaşayabilir ve bunun yeniden yeniden tekrarlayabiliriz. Hapishane şiiri yazmak için hapishaneye girmek gerekmez ki!”

“Bir şaire sormuşlar: Her şair aşk şiiri yazıyor, siz de yazıyorsunuz. Siz hakikaten aşık mısınız?. Şair de demiş ki: Şair her konuda şiir yazar, aşk şiiri de yazar. Ama şunu kabul etmek lazım; en güzel aşk şiirlerini âşık olanlar yazar... Aşk şiiri yazıyorsanız eğer, ihtimal âşıksınız. Aşk şiirine benzer şeyler yazabilirsiniz ama o duyguları veya âşık olma halindeki duyguları oraya yükleyemezsiniz. İsteseyiz de yükleyemezsiniz, olmaz.”

“Sanatçı için aşk, onu heyecanlandıran, sanata yönlendiren, sanatını oluşturmaya için gereken bir heyecandır bence. Gerçek aşk iyi güzel de, gerçek aşk bulanabiliyor mu? Kaç kişi buluyor? Kaç kişiye rastlıyor? Onu dolu dolu kaç kişi yaşıyor?”

“Yansıtır tabii. İlla yaşamak gerekirse bazı şeyleri, hiçbir şeyin resmini yapamayız sonra. Bir de o şeyi düşünmek vardır; hayal etmek falan daha önemli bence. Duygusal durumlar hayal edilebilir aslında; düşünülebilir. Romeo ve Juliet'i yazmak için illa onlar gibi yaşamış olmak gerekmez diye düşünüyorum.”

“İki model sanatçı var. Biri yaşıyor, kendi yaşadıklarını anlatıyor. Bir çeşit kendinde tutamıyor. Birileriyle paylaşmak için değil. Taşıdığı şeyi içeride tutamadığı için aktarıyor, yansıtıyor. Birileri de sadece yaşıyor. Büyük şairlerin özellikle veya büyük aşk romanlarının sanatçıların bunu yaşamadıklarına dair bir kanaatim var. Çok yanlış olabilir ama eğer yaşasalardı bu kadar derin yazamazlardı gibi düşünüyorum. Bu bunun tersini de getiriyor doğal olarak. O kadar derin yaşamasalar nasıl yazacaklar?”

“Yansıtabilir. Ama belki aşkla düşünmüyordur, aşkla uğraşmıyordur. Başka tutkular da vardır dünyada. Vatanseverlik gibi, cesaret gibi, etik gibi, doğa tutkusu gibi, tanrı sevgisi gibi yani bunlar da aslında aşkın bir başka farklı sirkülasyonu diye düşünüyorum.”

Bu soruda sanatçının aşık olmadan da empati yoluyla aşkı başarı ile yansıtabileceğini düşünen sanatçılar yarıdan fazladır (11 sanatçı). Bir kısmı ise (9 sanatçı) âşık olmadan yapılacak aşk temalı eserlerin gerekli samimiyeti yansıtmayacağı inancındadırlar. Ancak her iki düşünceyi de öne süren sanatçıların ortak görüşü, gerçek aşkı yaşayan sanatçının yapacağı eserdeki yansımaların başarı şansının daha yüksek olacağı yönünde olmuştur.

2.3.2. Âşık Olan Sanatçının Yaratma Süreci ve Eserlerindeki Değişim

Sanatçının yaşadığı bir aşk halinin yaratma süreci ve eserleri üzerinde bir değişiklik yaratıp yaratmadığını örnekleme yer alan sanatçılar özelinde değerlendirebilmek için “Âşık olduğunuz dönemlerde bir sanatçı olarak eserlerinizde ya da yaratma sürecinizde değişim yaşadınız mı?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmelerde ilgili soruya verilen yanıtlardan alıntılar aşağıdaki şekilde örneklenebilir:

“Âşık olduğum zaman resim yapamıyordum.” cümlesi 3 sanatçı tarafından aynı şekilde ifade edilmiştir.

“Mutlaka olmuştur. Âşıklık duyumunu sıklıkla yaşayan coşkun bir ruh halim her zaman oldu benim. Her yeni renk de, form da, söylem de bunun sonucunda çıkar. Aşk sürekli harekete sürükleyen bir enerji ve duygudur çünkü.”

“Aşk sanatıma bir güzellik, mutluluk olarak yansımaz. Yani âşık olmak veya mutlu olmak bana resim yaptırmaz. Aşkın yokluğu, kaybı yansır. Âşık olduğum dönemde değil, o dönemin ardından değişim yaşıyorum.”

“Tabi ki benim resmim bundan etkileniyor. Bu tür bir ilgi içinde, resimlerimin en azından tema olarak değişmeye başladığını, onun dışında imge olarak, daha çok kadın imgesinin, buna bağlı olarak cinsellikle ilgili bazı temaların resimde yer aldığını biliyorum.”

“Kesinlikle değişim yaşadım. Aşkın katkısı çok büyük yaratmada. Eski bir deyimle “tecrübeyle sabittir”.

“Mutlaka eserlerime de yansımıştır. Ama nasıl yansıdı bilemiyorum. Sanat hayatın bir denge unsurudur bence.”

“Tabii kuşkusuz. Kuşkusuz gönülden gönüle kurulan ilişkiler, birliktelikler, âşık olma zamanlarınız sizin yaptığınız işe de çok direkt bir şekilde etki eder. Tabii ki benim resimlerime de zaman zaman etki etmiştir. Ama o etkinin pozitif olanı var, negatif olanı var.”

“Aşk benim için bir motivasyon aracı, bir enerji, bir sinerji. Sanatım için, tetikleyici artı bir güç. Motivasyonumu destekleyeceği yerde, kösteklediği durumlar da olabiliyor.”

“Sanatçı bir kere çok duygusal bir insandır. Bu duygusallığı resme yansır mı? Tabii ki yansır. Aşk insanı heyecanlandırıyorsa bu resme yansır.”

“Bir şekilde insanın içinde bir aşk daima vardır, daima vardır. Ama birebir böyle bir dönem yaşayıp da o döneme özgü bir değişiklik söyleyemeyeceğim. Ama tabii ki gizliden gizliye eserlerin içinde bunları ararsanız, değerlendirmeye çalışırsanız, muhakkak onları görebilirsiniz.”

“Âşık olmak güzel. Heyecan fevkalade güzel bir duygu ve onu eserlerinde yansıtmak da çok güzel. Âşık eserler daha sıcak, belki daha canlı, daha etkili olacaktır.”

“Kesinlikle olmuştur. Konu olarak, içerik olarak, sanatsal etkinlik olarak yüzde yüz etkilediğini gördüm. Bir şekilde enerjiye dönüşerek sanat eserine yansıyor.”

“İnsanı şairleştirir aşk! Kendini beğendirmek ister. Beğendirmek için de başarılı olmak ister. Ve aşkı kendisini başarılı olmaya kamçılar.”

“Dediğiniz gibi bir kişi aşkı olduğu zaman muhakkak yaşadım. O kişinin resmini yapmak, portrelerini yapmak isteğim bir süre devam etmiş olabilir.”

“Yaşadım. İtiraf ediyorum. Resim de yaptım. Yazı da yazdım.”

“Aşk pozitif ve güzel bir duygu o yüzden de eğer aşk varsa resimde de tüm plastik öğelerin bu duygudan etkilenip resmi olumlu enerji yayan bir biçimde etkileyeceğine inanıyorum.”

“Özellikle Romantik ilişkilerin olduğu eniyetmelik çağında insanlar daha çok galiba bu duygunun etkisinde kalıyorlar. Resimlerimde bir dönem değişiklikler oldu.”

“Yok, zannetmiyorum yani o kadar doğrudan etkilemez diye düşünüyorum.”

Görüldüğü gibi 20 sanatçıdan 19’u aşık olunan dönemde yaratma sürecinde bir değişim yaşandığını ifade ediyorlar. Sadece bir sanatçı bu konuda bir etkilenme olmayacağını ifade ediyor. Değişimin olumlu ya da olumsuz hangi yönde olduğu ya da ne gibi şekillerde eserlere yansıdığı ise sanatçıların çoğunluğu tarafından somut bir şekilde açıklanamıyor. Bir kısmı âşık oldukları dönemde hiç resim yapamadıklarını, o

dönemde akıllarının sadece o ilişkide olduğunu itiraf ediyor ki bu durum da yine yaratma sürecinde yaşanan değişimin bir göstergesidir. Cümleler dikkatli incelendiğinde genellikle duygu ve heyecan bağıntılı olarak sanatçıların bu değişimi yansıttıklarını ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

2.3.3. Aşkın Farklı Hallerinin Yaratma Sürecine Etkisi

Can Dündar'ın *Yüzyılın Aşkları* adını taşıyan kitabında (2006:159), bahsettiği gibi: Aşkın binbir yüzü vardır. Bazen tazelik bir bahar dalıdır; tutar sizi çiçeğe boğar. Bazen zalim bir hükümdardır; gözünüzü kör edip çıkmaz yollara sokar. Çiçekli dallarda başlayan aşklar çıkmaz yollarda son bulabilir. Başta bir ümidin adı olan aşk; sonra bir faciaya tanık olabilir.

Aşk duygusunun karşılık bulup bulmamasına ya da sürecin işleyişine bağlı olarak aşkın değişik halleri (karşılıklı, platonik, hastalıklı, vb.) ve bu hallerin insana yansımaları vardır. Söz konusu olan bir ressamı, burada aşkın hallerinin tuvale nasıl yansıdığına ilişkin bir çerçevede örneklem grubundaki sanatçıların fikirleri alınmak istenmiştir. Bu bağlamda konu derinleştirilirken; "Yaratma sürecindeki acı veren duygu durumları, örneğin aşkın hastalıklı halleri yaratma güdüsünü olumlu yönde mi etkiler? Yoksa daha mutlu, olumlu halleri mi sanatçının üretimini tetikler?" sorularına yoğunlaşılmıştır. Konuya ilişkin görüşmeleri özetleyen önemli kısımlardan yapılan alıntı tümceler aşağıda yer almaktadır:

"Mutsuzluk olması benim canımı sıkar aslında. Yani o zaman resim yapmam."

"Üzüntülü olduğum zaman üzüntüyü yaşıyorum. Hasta yatarken üzüntülü olurum. Hasta yatarken işte desen-mesen yapıyorum. Ama yani hiçbir zaman üretimimi olumlu yönde etkilemiyor."

"Ben sağlıklı aşkın tanıyıcıyım. Aşkın acısı ya da mutluluğu eserin kalitesini yükseltmez bence. Eğer öyle olsaydı, en acı çeken en başyapıtları verebilirdi. İnsan bir gün dünyadan kopup gideceğini biliyor ve onun için dünyada bir iz bırakmak istiyor."

"Böyle bir duygu yaşarsam veya bir olumsuzluk içinde olursam yapmam."

"Zaman zaman olağanüstü güzel günler, aylar da yaşadık. Bunların etkileri çok pozitif oldu benim resmime. Ama farklı negatif durumlar da yaşadık. Bunlar da çok başka türlü yansıdı. Elbette insanın yaşadığı süreçler, duygularının inişleri, çıkışları yaptığı işe yansıyacaktır. Açık bir mesaj o. Okumayı bilen birisi mutlaka okur."

“Ben resmi en çok konsantre olduğum zaman yaparım. Resme konsantre olduğum zaman aşk da ortadan kalkar, dünya telaşı da ortadan kalkar, para pul da ortadan kalkar. Resim yaparken aşklarımı düşünemem.”

“İnsan belki huzursuz hissettiği dönemlerde bir şeyler yapabilir ama muhakkak bunlar eserine yansır. Benim resimlerim genellikle kurgusal resimlerdir. Spontane yapılan resimler pek görmeyiz bende. Dışavurumcu sanatçılara baktığımızda bu söylediğim olayı çok daha iyi görebiliriz.”

“İkisi de var bence. İkisi de önemli. Üzüntülü olduğun zaman aşırı bir ekspresyon vardır resmin içerisinde. Öbüründe de daha farklı bir renklenme, gösterme, var etme, biçimleme şekilleri daha çok ortaya çıkar.”

“Aşk sanatıma bir güzellik, mutluluk olarak yansımaz. Aşkın kaybı veya yokluğu, kaybı onarma veya kutsama veya onun için yas tutma veya ağlamak veya işte kırbaça dönüştürmek gibi içsel yaşamda kalma "survival" metotları geliştirebiliyor ressam.”

“Mutlulukla yaratıcılık pek yan yana yürüyen şeyler değil. Çünkü mutluluğun içinde çatışma yoktur. Oysa sanatsal yaratıcılık bence çatışmadan doğuyor. Hüzün bana göre daha üretkendir. Kimse kusura bakmasın ama sanatçılık denilen şey sadece teknik bir şey değil ki! Hatta tek başına teknik, sanatın dışında bir şeydir.”

“Ben hayat karşısında veya duygusal olarak yenik düştüğümü hissettiğim zaman; çok üzüntülü olduğum zaman seviniyorum. Bu durum bende sanat boyutunda güzel bir patlama yapacak diye seviniyorum. Çünkü o bana müthiş bir yazı yazma, edebiyatla uğraşma veya resim yapma gücü veriyor.”

“Biraz dramatik. Resim sanatçıdan fazla herkese mutluluk verir. Acısı sanatçındır. Hayatı sorgularken ellerimize alırız.”

“Acılarımızı yitirmekten yana değilim. Bizim dertlerimiz, sanatsal sorunlarımız için “aşı” onlar aş.”

“Önemli olan sanatçının o heyecanı duyması, o heyecanı değerlendirip eserine yansıtmasıdır bence. Aşk karşılık bulursa tabi çok daha mutlu olabilir insan ama daha mı üretken olurlar acaba? Üretken olmaz gibi geliyor bana. Bence sanatçı gerilir, birikimi olur, stresi olur, yüklenir. Resim yaptığımız içimizdeki sıkıntıyı atıyoruz.”

“Ben hep platonik aşklar yaşadım. Çünkü öbür aşkı yaşamaya resim çalışmaktan zamanım kalmadı. Aşk tutkusu, sanatçı için eser yaratma konusunda bir

enerji kaynağıdır. Tabii ki o tutkunun onu daha da farklı işler yapmaya sevk ettiğini söyleyebilirim. Üzüntülü olduğum zaman resim yapamam, sadece tuval boyarım. Büyük resimlere gücüm de yetmez, beynim de yetmez, duygularım da yetmez. Enerjilerden yoksun olduğunuz zaman savaşıma yeteneğinizi kaybediyorsunuz. Sanatın oluşumu bir savaştır.”

“İnsanlar mutlu olsalar zaten sanat yapmazlar. Ben böyle bir şey görmedim şimdiye kadar. Mutluya niye resim yapsın ki?”

“Sevebilmek öyle büyük bir erdem ki ona ulaşmak için bir fedakârlık yapmanız gerekir. Bir süreç geçirmeniz gerekir. Onu ayıklaya ayıklaya size kalan özü atamazsınız, kıramazsınız, o hüznü veren bir güzellik gibi kalır sizde. O hüznü ise cevapsızlıktan ya da anlaşılmamaktan ya da başka bir şeyden, çıkarsız, hesapsız, tasarlanmamış bir duyguya sizi götürmüşse, kaybetmek istemezsiniz. O zaman da yazmanız gerekir; çizmeniz gerekir.”

“Çileden geçmeden, işin ıstırabını çekmeden, önemli bir şey ortaya konulmaz. Onun çilesini yaşamak lazım. Yani sanat bir felaket işidir. Koskoca Fuzuli, “Elini çek tabip, uzak dur benden. Sakın bana bir ilaç ikram etme. Ben bu dertten o kadar hoşnudum ki bu dertsiz yapamam” diyor. Allah da bize plastik sanat derdini vermiş. Ne güzel dert!”

“Aşk acısı olumlu bir güdüye yol açar.”

“Travmaların ya da aşka dair bir takım beklentilerin, yıkımların, üzüntülerin, hayal kırıklıklarının ya da yarım kalan bir takım şeylerin kesinlikle sanatçıya olumlu olarak döndüğünü ve onu olumlu olarak beslediğini düşünüyorum.”

Özetle; görüşülen 20 sanatçıdan 4 (%20) tanesi aşkın kendisini mutsuz ettiği hallerde olumlu motive olamadıklarını, o süreçte eser üretmediklerini ifade ediyorlar. 4 (%20) tanesi her iki duygu durumunun da bir şekilde yansıma bulabileceği ya da herhangi bir ayırt edici etkisi olmayacağını söylemekte iken; 12(%60) sanatçı ise hüznü ve mutsuzluk veren olumsuz hallerde yaratıcı güçlerinin çok daha yüksek olduğu deneyimini paylaşmaktadırlar.

Sanatçıların çoğunluğunun derin acılardan, mutsuzluktan beslendiklerine ilişkin görüşleri, Yakupoğlu’nun (1995: 54), Bataille’in görüşlerine yaptığı atıf ile de desteklenmektedir: “Aşkın içinde ne kadar derin acılara maruz kalırsak o kadar büyük bir coşkunluğun içine gireriz. Aşkın diyonizyak coşkusu tüm acıları evetleyen bir coşkudur. Aşkta yaşanan acılar diyonizyak coşkuyu azdırır.”

3.Tartışma Sonuç ve Öneriler

Sanatçı özelinde aşk ve yaratıcılık teması ele alındığında hiç de kolay bir denklem olmadığı açıktır. Katılımcı sanatçıların görsel bir alanın temsilcileri olmaları, bu konunun sözel yollarla tartışılmasını güçleştireceği de düşünülebilir. Buna karşın iş aşkı tanımlamaya geldiğinde, aşkın tanımı olmadığını düşünen de, aşkı yaşamın kendisiyle özdeşiren de oldu. Doğa kadar gerçek ve doğal olduğunu düşünen sanatçılar vardı. Ölenemez bir içgüdü olarak gören ya da insanı allak bullak eden bir yumruğa benzeten. Hayatın tümünü kapsayan, bilincimize hükmetmiş bir duyguydu kimi sanatçılar için aşk, kimisi içinse tüm dünyanın üstüne gelmesi gibi bir şey, çok büyük bir heyecan ya da saplantılı bir tutkuydu. Yani hormonal, yaşamsal, bilinçle alakalı, bilinçdışı, içgüdüsel, duygu bazlı büyük bir enerji ile karşı karşıya kalmaktı. Sanatçıların aşka ilişkin değerlendirmeleri, entelektüel boyutta, yaşamsal bir değer olarak kavrandığını ortaya koymaktadır. Bu denli önem atfedilen bir durumun sanatsal üretimde ve yaratıcılıkta hafife alınmayacak önemde olduğu kaçınılmazdır.

Empati kurmakla ilişkilendirilen “aşık olmaksızın aşk resmi yapabilmek yetisi”, sanatçıların çoğunluğu açısından kabul edilebilir olmakla birlikte, tercih edilir görülmemektedir. Yani yaşanan şeyin samimiyetinin eserdeki yansımasının daha inandırıcı olacağına yönelik bir algının daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır.

Görüşülen 20 sanatçıdan 19’unun âşık olduklarında yaratma süreçlerinde değişiklik yaşandığını ifade etmiş olmaları, bu konunun önemli bir değişken olarak yaratıcılığa etki ettiğine işaret etmektedir. Sadece bir sanatçı bu konuda kendisinin herhangi bir değişim yaşamadığını ya da yaşamayacağını düşünmektedir. Değişim olumlu ya da olumsuz şekillerde olabilir. Bu durum ise sanatçıdan sanatçıya farklılık göstermektedir. Farklılık göstermek bir yana açıklamakta zorlanılıyor olması, yaratıcılığın soyut doğası ile bağıntılı olabilir. Ancak cümlelerin analizi sonucunda duygusal farklılaşma ve heyecan faktörünün yaşanan değişimlere etken olarak gösterildiği görülmektedir. Aşk da sanatçının yaşamında onu etkileyen, esinleyen pek çok şey gibi bir esin kaynağı olabilir. Ama bunun dışında çok daha derin izlerle bağlantılı olarak, yepyeni ölümsüz bir eserin ortaya çıkmasına neden olabilir; uzunca bir süre hiç üretilemeyen bir kısır döngüye sanatçıyı sürükleyebilir.

Yapılan değerlendirmelerden ulaşılan düşünce, aşkın farklı hallerinin bir anlamda belirleyici olabildiği yönündedir. Bu durumda sanatçıların yorumları, “yaratma sürecinde aşkın olumlu hallerinin mi, acı ile bağıntılı olumsuz hallerinin mi daha esinleyici olacağını” ortaya çıkarmak için değerli verilerdir. Böyle değerlendirildiğinde yarıdan fazla sanatçının (12/%60) aşk açısından yaratma sürecinde olumlu besleniyor olmaları, aşk romanlarında, şarkılarında, filmlerde, tiyatro eserlerinde neden kavuşamayan aşkların daha çok anlatılır olduğunu

açıklamaktadır. Görüşülen sanatçılardan 4 (%20) tanesinin aşkın kendilerini mutsuz ettiği durumlarda olumlu yaratma motivasyonuna sahip olamamaları ve 4 (%20) tanesinin ise her iki duygu durumunun da bir şekilde yansıma bulabileceği deneyimleri, bireysel farklılıkların sanat alanı için kaçınılmaz değerini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Sanatçılar zengin duygu dünyaları, renkli kişilikleri ve eşsiz eserleri ile yaşamı daha yaşanılır kılmaya devam etmekte. Bu araştırma ile Türk plastik sanatlar resim alanına duygu bağlamında özel bir bakış kazandırıldığı düşünülmektedir. Elde edilen verilerin başka duygu durumları ile bağlantılı araştırmaların öncülüğünü yapacak olması muhtemeldir. Görsel olan bir alanın, bilimsel bir yaklaşımla kuramsal olarak açıklanmasının, bu alanın anlaşılabilirliğini ve değerini arttıracakı varsayılabilir.

Sanatçı bir anlamda kendi duygularıyla, yaşantısını betimler. Aşk da bu yaşantılardan biridir. Yaşantıyı betimleyen sanatçının duygularıyla başa çıkış yöntemi, onun duygusal zekasıyla ve özgün anlatımıyla bağıntılıdır. Sanatsal yaratımda sanatçının esin kaynağı aranırsa, ilginç bir sonuca varılır: Sanatçıya. Ve denilebilir ki, bir anlamda sanatçı kendi kendinin de esinleyenidir. Kendini esinleyen sanatçı, duygularına yönelir ve oradan beslenir. Şüphesiz aşk da bu duyguları yüzyıllardır zenginleştirmekte ve zenginleştirmeye de devam edecek gibi görünmektedir...

KAYNAKLAR

ALMELEK İŞMAN, Sibel. 20.yy Batı Resim Sanatında Aşk Olgusu. İstanbul: Arion Yayınları, 2008.

AYDIN, Nihal Çiğdem. Üniversite Anaokullarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Yaratıcılık Düzeylerinin İncelenmesi. (Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1997.

BAKER, Ulus. Sanat ve Arzu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

DÜNDAR, Can. Yüzyılın Aşkları. İstanbul: Can Yayınları, 2006.

ERZEN, Jale Nejdet. Çoğul Estetik. İstanbul: Metis Yayınları, 2011.

ÖMEROĞLU, Esra. Yapıcı ve Yaratıcı Nesiller Yetiştirmek. Eğitim ve Bilim. 12(67): 46-49, 1988.

PATTON, Michael Quinn. How to Use Qualitative Methods in Evaluation. Newbury Park, CA: SAGE Publications, 1997.

TEKİN BENDER, Merih. Resim-İş Eğitimi Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Yaratıcılık İlişkileri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2006.

TEKİN BENDER, Merih. Duyguların İzinde Sanatsal Yaratma. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2013.

VELİOĞLU, Süleyman. İnsan ve Yaratma Edimi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

YAKUPOĞLU, M. Mukadder. Aşk: Nietzsche ve Bataile'da Varoluş, Aşk ve Ölüm. Cogito, 4(14): 41-46, 1995.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları, 2006.